

RECENZIJE, PRIKAZI, OSVRTI

BRANIMIR GLAVIČIĆ: MARULIĆEV LATINSKI RJEČNIK (Književni krug Split 1997, 428 str.)

Splitski je Književni krug u sklopu svoga sveobuhvatnog pothvata — izdavanja cijeloga poznatog Marulićeva opusa — objavio knjigu koja doduše ne donosi nijedno Marulićevo djelo, ali sadržava leksičku građu od koje je strukturiran cjelokupni Marulićev opus. *Marulićev latinski rječnik* Branimira Glavičića, vrsnoga znalca i prevoditelja Marulićevih djela, prvi je rječnik jednoga neolatinskog autora u nas i, koliko je poznato, u svijetu — prvijenac, dakle, u mnogočemu. Nastao iz potreba naše marulićevske filologije, popunjava ozbiljan nedostatak u latinskoj rječničkoj literaturi s kojim su se u svom dugogodišnjem radu suočavali znanstvenici i filolozi, baveći se Marulićevom latinštinom. U pola stoljeća aktivnoga književnog rada, stvarajući na granici dviju književnopovijesnih epoha, Marulić je asimilirao i srednjovjekovni i humanistički, novovjekovni element, crpio je građu i nadahnuće iz nekoliko izvora: klasične književnosti, Biblije i iz patrističkih autora. Leksička raznolikost i bogatstvo Marulićevih djela rezultat je ovakve raznorodne orijentacije, koju je, međutim, bilo vrlo teško pratiti s obzirom na nedostatak odgovarajućih rječničkih pomagala. Latinsko-hrvatski rječnici koji su domaćem čitatelju dosad bili na raspolaganju bave se uglavnom klasičnim, a nešto i svjetovnim srednjovjekovnim latinitetom, a zanemaruju nezaobilazan izvor najvećeg dijela Marulićeva opusa — latinizam Biblije i kršćanskih otaca.

Glavičić je sam i bez uzora u ovome poslu sastavio rječnik koji sadrži riječi iz Marulićevih dosad objavljenih ili iz rukopisa poznatih djela, ne zaobišavši ni relativno nedavno otkriven glasgowski rukopis Marulićevih pjesama. Radeći uglavnom na izdanjima *Opera omnia* splitskoga Književnog kruga, a kod pojedinih djela na izdanjima drugih izdavača pa i na rukopisima, izdvojio je sve riječi koje Marulić upotrebljava u svojim autorskim tekstovima. Izostavljene su pritom one koje se nalaze za Marulićevim (izravnim) citatima iz drugih autora, ukoliko ih sam Marulić ne rabi izvan citata.

Na gotovo trista pedeset stranica proteže se opći rječnik, za kojim kao dodatak slijedi ne manje važnih sedamdesetak stranica rječnika vlastitih imena. Natuknice lijeve, latinske strane rječnika radi lakšeg su snalaženja i za potrebe rječničke norme, navedene pravopisom uobičajenim u domaćoj latinskoj leksikologiji (*j*, *v*, *ae*), od kojih Marulićeva praksa nerijetko odstupa. Zato je, na mjestima gdje je to potrebno, u zagradi, naznačena Marulićeva pravopisna, fonetska, morfološka ili, ukoliko je riječ o poeziji, prozodijska inačica, bilo da se javlja kao pravilo, ili samo povremeno. Kratice kojih je popis dan na početku izdanja objašnjavaju gramatičke kategorije riječi i, eventualno, njihovo nelatinsko porijeklo. Desna, hrvatska strana natuknice sadrži po nekoliko prijevodnih varijanata, odnosno sinonima, ali isključivo onih koji su relevantni za Marulićevu uporabu dotične latinske riječi. Kao sastavljač rječnika, Glavičić ipak nije preuzimao vlastita prevodilačka rješenja, ona kojima se služio prevodeći Marulićeva djela: primoran u svojim prijevodima na stilske i metričke ustupke, u rječniku je ponudio doslovnije i stilski manje obilježene prijevodne ekvivalente Marulićevih latinskih riječi.

U predgovoru je rječnik definiran kao sveobuhvatan — opis natuknice uz imenice bilježi atribute i njihovo mjesto u frazi; uz glagole ponuđeni su pripadajući prilozi, objekti, naznačena je njihova rekcija i uporaba u frazeologiji. Kontekst koji ilustrira prijevod latinske natuknice navodi se, za razliku od nje same, Marulićevim pravopisom, kako kaže autor, radi izvornosti i ilustracije. Na taj način korisnik rječnika može steći uvid u odmak Marulićeve grafije u odnosu na normu kakva je ponuđena u latinskoj natuknici.

Rječnik imena zasebno je otisnut na kraju izdanja. Korisnost takva dodatka neprijeporna je, jer neizmjereno olakšava snalaženje u mnoštvu latiniziranih hebrejskih i grčkih antroponima kojima je Marulić napučio svoja djela slijedeći književne ili teološke uzore. Olakšano je i snalaženje u latinskim toponimima, kako onima koji se odnose na antičke i biblijske lokalitete, tako i onima kojima se imenuju Maruliću suvremeni europski gradovi. Ne treba podsjećati da su se pred problemima takve onomastičke građe dosadašnji latinsko-hrvatski rječnici pokazivali nedostatnima. Glavičićev je rječnik pomagalo kojim se korisnici neće služiti samo u čitanju Marulića, nego može znatno olakšati i čitanje drugih Biblijom nadahnutih i uvjetovanih tekstova, budući da rječnika biblijskoga latiniteta u nas zasada nema.

Uz neke je riječi (autor ih definira kao rjeđe ili rjeđeđa značenja) navedena i lokacija (djelo i mjesto) na kojoj se pojavljuju. Ovakav je postupak svakako hvalevrijedan. No, u njemu se ujedno ogleda i nedostatak koji bi kompjutorska obrada teksta zacijelo otklonila. Naime, za ozbiljniju analizu Marulićeva opusa od presudne je važnosti precizno datiranje svakog pojedinog djela, a tome bi značajno pripomogao uvid u učestalost pojavljivanja pojedinih riječi, odnosno njihovih pravopisnih varijanata. Ovakvi su podaci u Glavičićevu rječniku dostupni samo sporadično, naime samo onda kada su po autorovoj procjeni leksem, odnosno fraza, dovoljno zanimljivi da bi im se naznačila i lokacija. U lociranju nekih navoda potkrala se pogreška (*contendere* se ne pojavljuje u *Davidijadi*, IX, 406, kako je naznačeno), a kod lokacija u proznim djelima problem je nešto kompleksniji: uz leksem stoji naznaka koja upućuje na određenu stranicu točno određenoga izdanja dotičnoga teksta, tj. izdanja Književnog kruga Split. To znači da se ovim rječnikom moguće služiti isključivo čitajući navedena izdanja. Sve ovo upućuje na gotovo goruću potrebu za elektronskim zapisom cjelokupna Marulićevog djela i, u proznim djelima, numeracije odlomaka, što bi olakšalo pretraživanje teksta, omogućilo izradu konkordancije i uvelike poboljšalo marulićevsku filologiju, koja bi trebala promatrati tekstove neovisno o pojedinim izdanjima.

Marulićev latinski rječnik predstavlja velik korak u hrvatskoj marulologiji. Bit će nezaobilazno pomagalo, korisno naročito mlađim istraživačima Marulićeva golema latinskog opusa. Nadajmo se, ipak, da nije to i posljednji, konačan korak marulićevske leksikografije. Valja nam očekivati sljedeći izdavački potez edicije *Sabrana djela Marka Marulića* splitskoga Književnog kruga, koji će nastaviti dosadašnji niz tekstova i priručnika što podupiru proučavanje golema i značajna Marulićeva opusa.

Gorana Stepanić